

Iluze strážců „přísné“ racionality

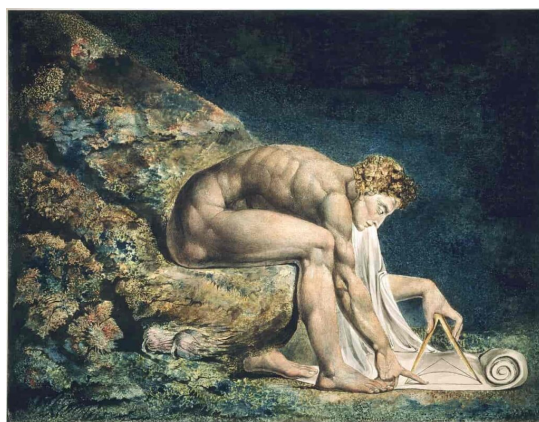
Roman Cardal

18. júna 2024 + Spoločnosť + CZ, Filozofia

Vykazování křesťanství do iracionální sféry

Velmi mnoho lidí se domnívá, že moderní chápání vědeckého poznání vykazalo křesťanskou víru za hranice *rationality*. Zdá se jim, že vyznání, v němž se Ježíš Kristus označuje za Boha, je pouhým výrazem čistě subjektivní náboženské potřeby některých jedinců a za jeho zdroj považují jejich nespoutanou a mýtotvornou *emocionalitu*. V případě křesťanské víry nemůže být prý o nějaké racionalitě vůbec žádná řeč, protože nesplňuje základní kritéria vpravdě vědeckého pohledu na skutečnost.

Ilustračný obrázok, zdroj: Store norske leksikon

K těmto kritériím například patří, že vědecky podložený závěr musí projít určitým počtem testů, které mají experimentální charakter a jehož průběh musí být formulován v naprosto precizní odborné terminologii. Aby se vědecky uvažující člověk nechal něčím opravdu přesvědčit, nezbyvá mu než se v laboratorních podmínkách opakovaně ujistit o tom, že určité jevy a souvislosti *skutečně pravidelně nastávají*. Například teprve poté, co se v dostatečně velkém množství případů ukáže, že určitý lék zabírá u jistého druhu zvířat na tu či onu chorobu, přistupuje se k jeho testování na širším vzorku lidských pacientů podle pečlivě stanovené metodiky a až po určité, rozumně dlouhé době lze říct, že mezi jeho aplikací a eliminací zkoumané choroby existuje *nutná kauzální vazba*, což je přesně to, k čemu lékařská věda potřebovala dospět.

Takto uvažující člověk by tedy mohl tvrdit, že kdyby se podobným způsobem dalo otestovat božství Ježíše Krista, neměl by s jeho přijetím vůbec žádný problém. Protože to však z pochopitelných důvodů nelze provést, nemůže po něm nikdo chtít, aby obětoval svoji přesnou a spolehlivou vědeckou racionalitu a oddal se víře v něco, co s vědou nemá vůbec nic společného. To by totiž mohl také klidně věřit, že jednoduché formy života se postupně vyvinuly z člověka cestou efektivní biologické simplifikace a že proto člověk představuje jejich pradávného prapředka. Ani toto přesvědčení nemá žádnou oporu ve vědě, je pouhým výplodem fantazie a ničím podstatným se tak neliší od stejně absurdní víry v božství Ježíše Krista.

Slabiny „exaktní“ racionality

Výše popsaný přístup v hrubých rysech popisuje, co se odehrává v myslích mnoha lidí, slyší-li mluvit o obsazích křesťanského náboženství. S takovou vírou jsou velmi rychle hotovi a je pro ně nemyslitelné, že by se jejím námětem měli vážněji zabývat. Jenže jejich postoj vykazuje ne zrovna malé slabiny.

Pokud totiž sféru vědy a tím pádem sféru autentické racionality navážeme na uvedený způsob poznání, dostávají se mimo její hranice nejen náboženská tvrzení, ale například *i veškeré historické události*. Když se těchto lidí zeptáme, zda ví, kdy vypukla peloponéská válka nebo kdy zemřel Perikles, dají nám mnozí z nich *naprosto precizní odpověď*. Řeknou, že zmíněný válečný konflikt se začal roku 431 před naším letopočtem a že Perikles podlehl zákeřné nemoci o dva roky poté. Kdybychom jim položili další otázku a vyslovili pochybnost, zda z jejich odpovědí nezaznívá *jen jejich osobní, ničím vědecky nepodložená víra*, patrně by se dost razantně ohradili. Poukázali by na existenci *spolehlivé historické dokumentace*, o jejíž pravdivosti *nelze rozumně pochybovat*. To znamená, že by podle nich nepřijímání spolehlivosti těchto historických zpráv kolidovalo s racionálním přístupem.

Jestliže by odpověděli naznačeným způsobem, nebylo by těžké ukázat, jakou implikaci jejich postoj obsahuje. Museli by připustit, že *pravdivé poznání* není vázáno na moderní experimentální postupy, které jsou vyhodnocovány pomocí vysoce precizních formalizovaných kritérií. Počátek peloponéské války nemůžeme nijak pozorovat a už vůbec ne opakovaně v námi simulovaných laboratorních podmínkách. A to samé platí nejen o Periklově smrti, ale o všech událostech, které měly naprosto jedinečnou, *neopakovatelnou* povahu a odehrály se v dobách, jichž jsme nebyli osobně účastni.

Ve skutečnosti by tedy lidé, kteří si na své tzv. vědecké racionalitě obzvláště zakládají, měli v souladu se svým přesvědčením říct, že uvedené události jsou *předmětem pouhé víry*, která se opírá neprověřitelný předpoklad pravdivosti svědectví jejich přímých účastníků. Což znamená, že se ve skutečnosti možná jedná o smyšlené příběhy, které buď nikdy nenastaly anebo nastaly ve zcela jiné verzi.

Opatrné couvání razantních zastánců iracionality víry

Ještě nikdy jsem se nesešel s člověkem, který by něco takového opravdu důsledně zastával. Ano, v soukromé diskuzi by někdo toto stanovisko hájit mohl, ale kdyby ho měl bránit před širší, zvláště pak odbornou veřejností, s největší pravděpodobností by podlehl vnitřním zábránám a nechal by si tento svůj názor jen pro sebe. Věděl by totiž, že by musel čelit námitkám, na něž by nemusel stačit a jež by se mohly *dokonce obrátit i proti němu samotnému*. Neboť i experimentální věda má svou historii a žádný ze současných vědců osobně neproověřil spolehlivost všech teorií, které byly v minulosti v rámci jím kultivované vědy formulovány a které představovaly důležitou etapu jejího dalšího vývoje.

Ilustračný obrázok, zdroj: Den Store Danske – lex.dk / tate.org.uk/art/work/N05059

Právě proto *musí věřit*, že výsledky práce starších badatelů jsou správné a že je nemusí osobně nijak prověřovat. K tomu všemu mu nezbývá *než důvěřovat*, že přístroje, kterých při své práci používá a na jejichž konstrukci se nijak nepodílel, jsou technické nástroje, na něž se lze spolehnout, poněvadž mu jím zkoumanou oblast *prostředkují nezkrásleně*. Kdyby to však měl sám obhájit a dokázat, musel by rozvinout natolik komplexní argumentaci, že by ho to odvedlo od jeho vlastního výzkumu. Nemá proto jinou volbu než *prostě věřit* ve spolehlivost technického instrumentária, na které je při své činnosti odkázán.

A tady můžeme vidět, jak postoj určitých vědců sebevědomě distancovaných od náboženské, zvláště pak křesťanské víry, dostává povážlivé trhliny. Jistě, při své obraně by poukázali na zásadní rozdíl mezi jejich „vědeckou“ vírou a „nevědeckou“ vírou křesťanů. Řekli by, že zatímco je jejich víra v zásadě *racionálně překontrolovatelná*, neplatí to o žádné víře náboženské. Kdyby chtěli, mohli by spolehlivost používaných přístrojů dokázat, ale z *pochopitelných pragmatických důvodů* to samozřejmě nečiní, neboť pak by se nemohli věnovat svému vlastnímu výzkumu.

Přehlížení problematičnosti „exaktní“ vědy

Zbavit se vznesené námitky podobným způsobem však svědčí o nedocenění závažnosti problému. Moderní vědci se zabývají otázkami, jež jsou převoditelné do *objektových situací*. Svým myšlením, strukturovaným v souladu s uznávanými vědeckými kánony, se vztahují k četným, metodicky jasně vymezeným předmětům a zkoumají, jaké vztahy v nich mají zákonitou povahu. Nad svým vlastním myšlením, *jímž tento výzkum provádějí*, se však zpravidla nezamýšlejí a pokud ano, jen tak, že ho opět převedou do *objektové polohy*, tj. podrobují analýze kognitivní procesy, s nimiž lze díky jejich opakovatelné pozorovatelnosti za stanovených podmínek konat empirické experimenty a vyhodnocovat je formálně precizními metodickými prostředky.

Přitom jim ale uniká, že lidské myšlení má *poněkud jinou povahu* než přírodní dynamizmy, které lze mít doslova „před očima“, byť posílenýma třeba supermoderní zobrazovací technikou. Nelze ho mít totiž takto „před sebou“ a zjišťovat, co se v něm „před námi“ odehrává. Myšlení je *zároveň zkoumaným „předmětem“ a zkoumajícím úkonem zkoumajícího subjektu*. A právě jakožto zkoumající úkon zkoumajícího subjektu *se neobjevuje ve vědcově objektovém (předmětném) zorném poli*, což je docela závažná komplikace.

Vědec se vždy může odvolávat na to, že v jím zkoumaném předmětu existují určité zákonité vztahy, protože se o nich opakovaně přesvědčuje, protože je v něm odhaluje (byť prostřednictvím pomocné techniky) a vyvozuje jejich danost pomocí přesného kalkulu. Jenže myšlení, *jímž zkoumá myšlení*, už takto „nevidí“, neboť zůstává mimo jeho předmětný (objektový) záběr. Je podmínkou zpřítomnění zkoumaného myšlení a jako takové zůstává skryto (zahaleno, neodhaleno) předmětnému nazírání. Právě proto se při aktualizaci této problematiky vynořuje námitka, že se nikdy nelze přesvědčit o spolehlivosti našeho myšlení – tedy o tom, zda zachycuje věrně myšlenou realitu – poněvadž bychom nejprve museli *vystoupit sami ze sebe a porovnat naše myšlení s realitou* z jakéhosi vyššího hlediska, které by nás povzneslo nad vztah našeho myšlení k realitě. To ale nikdo z nás nedokáže. Namítající tedy uzavírá, že ve spolehlivost našeho myšlení musí každý *jen věřit*, a to se proto týká *i všech vědců* s jejich exaktními postupy.

V základech každé vědy tak dřímá *víra kolosálních rozměrů*, kterou, alespoň podle uvedené námitky, nelze vědecky nijak rozřešit a z tohoto důvodu je protismyslné stavět vědu proti náboženské víře, které se vyčítá racionální nezdůvodnitelnost. Každý vědec jí nosí sám v sobě a kdyby před ní nezavíral oči a chtěl ji skutečně překonat a nahradit autentickým vědeckým poznáním, nemohl by se obracet o pomoc k žádné oficiálně uznávané moderní vědě, protože ta by mu odpověď rozhodně nepřinesla. Řešení se skrývá tam, kde by to nejméně čekal – *na poli filozofickém*.

Odtud je patrné, jak absurdní je vyhlašovat přísné hranice racionality a vědeckosti a vykazovat křesťanské víře místo v temnotách nerozumnosti. Podobá se to snaze zahrádníka, který svou malinkou zahrádku považuje za tu nejlepší na světě, ba za tu jedinou existující, protože za jejím plotem se už prý rozprostírá jen smrtonosná poušť. Kdyby tomu tak však bylo, veškerá vegetace na jeho zahrádce *by nikdy nevzrostla*, protože by jí scházelo širší biologické prostředí, na které je sama bytostně vázaná.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/iluze-strazcu-prisne-racionality/>